

Створення цифрових бібліотек: нові вимоги до професійних знань бібліотечного працівника

ДЕРЖКО Ірина Зенонівна

Молодший науковий працівник Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника

e-mail: diz@lsl.lviv.ua

Анотація

У доповіді представлено формулу створення цифрової бібліотеки і розглянуто три її складові. Основну увагу приділено навичкам та кваліфікації, які необхідні спеціалістам, що створюють цифрові бібліотеки.

Ключові слова: *цифрова бібліотека, електронний документ, програмне забезпечення, бібліотечний працівник, професійна кваліфікація.*

Abstract

The report «Creating Digital Libraries: New Requirements for the Professional Knowledge of Library Employee» by I. Derzhko presents the formula of creating a digital library and examines its three components. Special attention is paid to the skills and qualifications which are necessary for specialists, who create a digital library.

Keywords: *digital library, electronic document, software, librarian, professional qualification.*

Якісні зміни у сфері розвитку сучасних інформаційних технологій і засобів передачі даних привели до необхідності пошуку нових підходів і вирішення проблем створення сховищ інформаційних ресурсів, їх організації, засобів і способів доступу до них користувачів.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Створення цифрових бібліотек реалізується через накопичення, зберігання, облік і структурування електронної інформації; організацію навігації у всьому інформаційному просторі; забезпечення ефективного доступу до неї будь-якого числа користувачів через телекомунікаційні мережі.

Для успішної роботи цифрових бібліотек необхідно розв'язати ряд технічних (методика переведення традиційних видань в електронну форму; методика переведення оригінал-макетів видавництва у формат, прийнятий в електронних бібліотеках; засоби запобігання несанкціонованому доступу до фондів електронних бібліотек; технологія зберігання електронних документів; розробка засобів контролю оплати за право доступу до електронних документів), технологічних (питання опису електронних документів) та правових (дія авторського права на електронні документи) проблем.

Цифрові бібліотеки не є альтернативою ні традиційним бібліотекам, ні технологіям автоматизації бібліотечних процесів, вони покликані істотно розширити спектр послуг, пропонованих користувачам бібліотек, надати новий сервіс службам МБА і доставки документів.

Цілі, з якими створюються цифрові бібліотеки, є різноманітними (захист колекцій, необхідність надання доступу до них широкого кола користувачів (наприклад, академічні підручники та інших навчальні матеріали, ефективне їх використання в стаціонарному та дистанційному навчальному процесі; реклама в світі через популяризацію науково-дослідного потенціалу та інтелектуальної творчості; участь у національних стратегіях; створення цифрових наукових репозитаріїв, де будуть зберігатися цифрові об'єкти і до яких буде вільний доступ).

Існують принципи, яких необхідно дотримуватись при побудові цифрової бібліотеки (гарантія незмінності вмісту; точність зібраної та доступної інформації, гарантія тривалої вартості публікацій, чіткість та простота у використанні, висока

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

швидкодія, кожна підсторінка має бути пов'язана посиланнями з головною сторінкою, має гарантуватись тривалість цих посилань; має існувати можливість видруку; бібліотека має розвиватися, бути пристосована для неповносправних користувачів; має існувати можливість співпраці з іншими системами; мають гарантуватися авторські права).

Наша формула створення цифрової бібліотеки включає в себе три складові: створення електронних документів, програмне забезпечення та відповідну організаційну структуру (групу бібліотекарів, які створюють цифрові колекції).

Першою складовою формули є "створення електронних документів". Це має відбуватися на високому професійному рівні і складатися з кількох етапів. Спочатку здійснюється відбір матеріалу, який базується на відповідних критеріях (сучасні наукові зібрання; тези, скрипти, наукові видання, матеріали конференцій; унікальні колекції, напр., стародруки чи рукописні матеріали; регіональні матеріали тощо).

Наступний етап — оцифрування та підготовка електронних документів (сканування; опрацювання цифрових зображень в графічних програмах, тональна корекція ілюстрацій в програмі Photoshop; перетворення файлів, конвертування їх у відповідні формати (PDF та DjVu), що забезпечує оптимальний доступ у мережі).

Третій етап — опрацювання та доступ до збірок (створення метаданих цифрового об'єкта, опрацювання публікацій у форматі Dublin Core Metadata Element Set чи якихось інших, включення публікацій в базу даних цифрових бібліотек і надання доступу через веб-сайт).

Другою складовою нашої формули є підбір Програмного забезпечення для створення цифрових бібліотек. Це може бути як авторське програмне забезпечення (створене для певного проекту), так і готове безкоштовне і платне (система JeromeDL, Greenstone, EPrints, DSpace, Fedora, dLibra, CDS Invenio та інші).

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Публікації в цифрових бібліотеках подаються у форматах: DjVu, PDF, HTML, TXT та інших (для перегляду документів в форматі djvu служить програма DjVu Plug-in, для перегляду документів в форматі pdf потрібна програма Adobe Reader).

Третьою складовою нашої формули є люди, які створюють цифрову бібліотеку. Надзвичайно важливим є підбір кадрів (редактори, технічні фахівці), що займаються опрацюванням цифрових колекцій, їх можна назвати професіоналами з цифрової інформації, або працівниками з цифрових знань і цифрових комунікацій. Навички та кваліфікація редакторів і працівників, які займаються підготовкою цифрових публікацій виходять за рамки традиційних завдань, що стояли перед бібліотекарями, і знаходяться на межі бібліотечної справи та інформатики. Це є одночасно праця бібліотечного, бібліографічного та інформаційного, а також технічно-редакційного характеру. Ці працівники повинні постійно працювати над підвищенням свого професійного рівня.

Специфіка цієї праці вимагає постійного навчання в області інформаційних технологій, програмного забезпечення та міжнародних стандартів підготовки та опрацювання електронних ресурсів.

Кваліфікований цифровий бібліотекар має володіти такими навичками: вмінням розпізнавати різні типи публікацій, знаннями структури публікацій, визначення типу і якості використовуваних матеріалів; здійсненням попередньої оцінки мериторичного вмісту публікації (важливими є знання іноземних мов та різних видів письма (наприклад, німецької готики); вмінням обслуговування обладнання для сканування; знанням багатьох питань, на межі комп'ютерної верстки (DTP- Desktop publishing) та комп'ютерної графіки. Необхідне знання таких програм, які входять до списку видавничого програмного забезпечення (Adobe FrameMaker, Adobe InDesign, Adobe PageMaker, CorelDRAW, Corel Ventura, iStudio Publisher, Microsoft Office Publisher,

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна

Photoshop, Fine Reader, Adobe Acrobat, редактор документів Express, Page Maker, OCR інструменти та ін.) та принаймні деяких відомостей про побудову растрових зображень і процесу друку. Необхідне знання таких мов як HTML, XML, SQML та ін.

Окрім цього, бібліотекарю, що працює над створенням цифрової бібліотеки, необхідно мати такі знання:

- знання технічних характеристик обладнання для оцифрування, прикладних рішень, які визначають якість і безпеку сканованих колекцій, особливо найстаріших і найбільш цінних (наприклад, тип ламп, що використовуються, тобто таких, які не виділяють шкідливих ультрафіолетового та інфрачервоного випромінювання);
- знання специфікації для найвикористовуваніших растрових форматів, застосування методів стиснення та перенесення кольору моделі, що дозволяє приймати власні правильні рішення щодо подальшого використання та архівування файлів;
- знання стандартів оптимізації та запису файлів для представлення і скачування з сайту;
- знання форматів опису публікацій: MARC 21, Dublin Core, мови ключових слів і предметних рубрик.

Створення цифрових бібліотек вимагає застосування революційних методик та інструментаріїв, які раніше не використовувалися в традиційних бібліотеках. Знання таких бібліотекарів — це свого роду злиття комп'ютерних, бібліотечних та інформаційних дисциплін. Бібліотекарі та автоматизатори повинні щоразу пропонувати нові інформаційні послуги. Вони мають застосовувати нові прийоми, щоб робити ці послуги привабливими для користувачів.

Четверта міжнародна науково-практична конференція «Сучасні проблеми діяльності бібліотеки в умовах інформаційного суспільства»
25 жовтня 2012 р., Львів, Україна